

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

18 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Marcin Łochowski

SSN Marcin Krajewski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 18 października 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 20 listopada 2020 r., I ACa 291/20,
w sprawie z powództwa T.K., E.W., A.K., i M.K.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę, ewentualnie o ustalenie,

- 1) odrzuca skargę kasacyjną w zakresie, w jakim odnosi się ona do punktu pierwszego zaskarżonego orzeczenia;**
- 2) oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie;**
- 3) zasądza od Bank spółki akcyjnej w W. na rzecz T.K., E.W., A.K. i M.K. po 675 złotych zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 10 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie ustalił, że nie istnieje

między powodami T.K. i A.K. a pozwanym Bankiem spółką akcyjną w W. stosunek prawny wynikający z umowy kredytu z 23 maja 2006 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że we wskazanej dacie strony zawarły umowę kredytu mieszkaniowego hipotecznego, na podstawie której bank zobowiązał się postawić do dyspozycji powodów kredyt w kwocie 68 429,74 franków szwajcarskich na budowę budynku mieszkalnego z przeznaczeniem na potrzeby własne. Wypłata kredytu w walucie obcej mogła nastąpić wyłącznie w przypadku finansowania zobowiązań za granicą lub na spłatę kredytu walutowego, zaś w pozostałych przypadkach kwota kredytu miała być wypłacona w złotych przy zastosowaniu kursu kupna obowiązującego w banku zgodnie z aktualną tabelą kursów. Kredyt oprocentowany był według zmiennej stopy procentowej stanowiącej sumę stałej marży i stopy referencyjnej w postaci stawki LIBOR 3M dla franka szwajcarskiego. Spłata kredytu i odsetek miała następować w drodze potrącenia przez bank wierzytelności ze wskazanego w umowie rachunku powodów prowadzonego w złotych przy zastosowaniu kursu sprzedaży obowiązującego w pozwanym banku w dniu wymagalności raty według aktualnej tabeli kursów. Powodów nie informowano, w jaki sposób bank będzie ustalał kursy walut w stosowanych przez siebie tabelach

Kwota kredytu została wypłacona powodom w czterech transzach w łącznej wysokości 168 229,85 zł. Powodowie spłacali raty kredytu w złotych za pośrednictwem wskazanego w umowie rachunku. Na poczet spłaty kredytu oraz ubezpieczenia niskiego wkładu własnego pobrano z rachunku powodów łącznie 154 816,53 zł.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał, że postanowienia umowy dotyczące kursów stosowanych przy przeliczaniu zobowiązań stron mają charakter niedozwolonych postanowień umownych, gdyż bank miał swobodę ustalania kursu waluty. Wyeliminowanie tych postanowień sprawiałoby, że kwota kredytu powinna zostać przeliczona na złote i powodowie powinni spłacać raty w złotych, przy czym nie byłby określony kurs, po którym powinno następować rozliczenie. Skutkuje to obiektywną niemożliwością wykonania umowy przez obie strony, co oznacza, że jest ona nieważna, a między stronami nie istnieje stosunek

zobowiązaniowy, jaki miałby powstać w wyniku jej zawarcia. Sąd Okręgowy podkreślił również, że powodowie mają interes prawny w ustaleniu nieistnienia stosunku prawnego.

Wyrokiem z 20 listopada 2020 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku sprostował oczywistą niedokładność wyroku Sądu Okręgowego w ten sposób, że przed słowami „stosunek prawny” wpisał słowo „ważny” (punkt I) oraz oddalił apelację pozwanego banku (punkt II) i rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego (punkt III).

Sąd drugiej instancji ocenił jako prawidłowe i przyjął za własne ustalenia faktyczne i ocenę prawną wyrażone w zaskarżonym wyroku. Za zasadne uznał pominięcie dowodu z opinii biegłego, za pomocą którego pozwany bank chciał wykazać, jak umowa była wykonywana, gdyż oceny, czy zawierała ona postanowienia niedozwolone, należało dokonać według stanu z chwili zawarcia umowy. W wyniku analizy ustawowych przesłanek uznania postanowień umownych za niedozwolone przyjął, że zostały one spełnione w niniejszej sprawie w odniesieniu do klauzul określających kurs waluty, po których miały następować przeliczenia. Ich zastosowanie prowadziło do przerzucenia ryzyka walutowego w całości na powodów, a ponadto umożliwiało bankowi ustalanie kursów według dowolnych kryteriów, co naruszało równowagę kontraktową stron. Obowiązki umowy nie jest możliwe po usunięciu z niej niedozwolonych postanowień, gdyż niemożliwe stało się określenie w złotych kwoty kredytu podlegającej wypłacie ani wysokości zobowiązań kredytobiorców do zapłaty rat.

Pozwany bank zaskarżył orzeczenie Sądu drugiej instancji w całości, zarzucając naruszenie następujących przepisów postępowania:

1. art. 327¹ § 1 pkt 1 i 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez sporządzenie uzasadnienia wyroku w sposób uniemożliwiający odtworzenie procesu decyzyjnego Sądu;
2. art. 233 k.p.c. przez pominięcie tego, że w ocenie powodów spłata kredytu w złotych była dla nich korzystniejsza;
3. art. 350 § 1 i 3 k.p.c. przez bezzasadne sprostowanie orzeczenia.

Skarżący podniósł również zarzuty naruszenia następujących przepisów prawa materialnego:

1. art. 358¹ § 2 k.c. przez błędne uznanie, że zastosowane w umowie klauzule przeliczeniowe stanowią klauzule waloryzacyjne w rozumieniu tego przepisu;
2. art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „Prawo bankowe”) w zw. z art. 358¹ § 1 k.c., co również skutkowało błędnym przyjęciem, że zawarte w umowie klauzule przeliczeniowe stanowią klauzule waloryzacyjne;
3. art. 385¹ § 1 k.c. przez uznanie abuzywności postanowień umowy, mimo braku do tego podstaw;
4. art. 385¹ § 1 oraz 385² k.c. przez dokonanie oceny wyłącznie literalnej treści postanowień bez odniesienia do treści umowy i okoliczności jej zawarcia;
5. art. 385¹ § 1 k.c. w zw. art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego przez błędne uznanie, że postanowienia umowy uznane za abuzywne kształtują główne świadczenia stron oraz określają *essentialia negotii* umowy kredytu, podczas gdy nie pełnią one takiej roli i po ich eliminacji umowa może być wykonywana;
6. art. 385¹ § 2 oraz 385² k.c. przez przyjęcie, że oceny skutków abuzywności umowy dokonuje się na moment jej zawarcia;
7. art. 385¹ § 2 w zw. z art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego, art. 354 § 1 i 2 k.c. oraz art. 69 ust. 3 Prawa bankowego przez przyjęcie, że po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych powstaje luka, która sprawia, iż umowa nie może być wykonywana;
8. art. 385¹ § 2 w zw. z art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego, art. 65 § 1 i 2 oraz art. 358 § 1 i 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od 24 stycznia 2009 r., art. L Przepisów wprowadzających kodeks cywilny przez uznanie, że powstała luka nie może być wypełniona przez odwołanie się do art. 358 § 2 k.c.;
9. art. 189 k.p.c. w zw. z art. 385¹ § 2, art. 58 § 1 k.c. i art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego przez bezpodstawne uznanie nieważności umowy, mimo że art. 385¹ § 2 k.c. stanowi, iż po uznaniu abuzywności niektórych postanowień umowy strony są związane umową w pozostałym zakresie;
10. art. 189 k.p.c. przez błędne uznanie, że powodowie mają interes prawny w ustaleniu, że nie istnieje stosunek prawny wynikający z umowy kredytu.

Pozwany bank wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wnieśli m.in. o jej oddalenie i zasądzenie na rzecz powodów kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wobec śmierci powódki A.K. postępowanie kasacyjne zostało zawieszone postanowieniem Sądu Najwyższego z 29 września 2022 r. Podjęto je na podstawie postanowienia Sądu Najwyższego z 22 lutego 2023 r. z udziałem T.K., E.W., A.K. i M.K., jako następców prawnych zmarłej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna została skierowana przeciwko wyrokowi Sądu Apelacyjnego w całości, a więc objęła także jego punkt pierwszy, w którym sprostowano wyrok Sądu pierwszej instancji. Orzeczenie sądu drugiej instancji wydane na podstawie art. 350 § 3 k.p.c. nie należy do orzeczeń merytorycznych, kończących postępowanie w sprawie, więc nie może być zaskarżone skargą kasacyjną (zob. postanowienia SN: z 26 sierpnia 1998 r., II CZ 70/98; z 9 grudnia 1998 r., II CZ 143/98; z 27 stycznia 1999 r., II CZ 158/98; z 26 maja 1999 r., III CZ 34/99; z 13 czerwca 2013 r., V CZ 28/13; z 26 września 2019 r., I CSK 228/19, i z 30 grudnia 2021 r., V CSK 204/21). Jedynie w przypadku, w którym sąd drugiej instancji wydał orzeczenie o sprostowaniu z naruszeniem art. 350 § 1 i 3 k.p.c., będące w istocie rozstrzygnięciem co do *meritum* sprawy, przy czym nastąpiło to w sprawie, w której skarga kasacyjna jest dopuszczalna, można wnieść od takiego orzeczenia skargę kasacyjną (wyroki SN z 4 listopada 2010 r., IV CSK 188/10, OSNC 2011, nr 7-8, poz. 86, i z 17 czerwca 2014 r., I CSK 422/13; postanowienia SN z 19 stycznia 2018 r., I CSK 176/17, i z 21 marca 2019 r., I CSK 488/18). Taka sytuacja w niniejszej sprawie jednak nie miała miejsca, stąd też Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. odrzucił skargę kasacyjną w zakresie zaskarżenia rozstrzygnięcia zawartego w punkcie pierwszym wyroku Sądu Apelacyjnego.

W związku z tym jedynie na marginesie Sąd Najwyższy zaznacza, że nie dostrzega przyczyn, dla których orzeczenie Sądu pierwszej instancji zostało sprostowane. Jak wyżej wskazano, sprostowanie polegało na dodaniu określenia „ważny” przed słowami „stosunek prawny” w ten sposób, że z brzmienia wyroku wynika obecnie, iż między stronami nie istnieje „ważny stosunek prawny”. W tej mierze należy wyjaśnić, że kwalifikacja w postaci „ważności” lub „nieważności” jest odnoszona w naukach prawnych do czynności prawnych, orzeczeń, aktów administracyjnych, a szerzej do wszelkich czynności konwencjonalnych. W ten sposób nie mogą być natomiast kwalifikowane stosunki prawne, które istnieją albo nie istnieją. Ze sprostowania dokonanego przez Sąd Apelacyjny można próbować wywieść wniosek, że nie jest wykluczone istnienie między stronami „nieważnego stosunku prawnego”, która to kategoria nie jest znana systemowi prawnemu.

W pozostałej części skarga kasacyjna podlegała ocenie merytorycznej, w wyniku której okazała się bezzasadna.

Nieuzasadniony był zarzut naruszenia art. 327¹ § 1 pkt 1 i 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Odnosząc się do tej kwestii, należy w pierwszej kolejności wskazać, że zasady sporządzania uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji są uregulowane przede wszystkim w art. 387 § 2¹ k.p.c., natomiast skarżący w ogóle nie zarzucił naruszenia tego przepisu.

Ponadto w orzecznictwie wskazuje się trafnie, że naruszenie przez sąd drugiej instancji zasad sporządzania uzasadnienia orzeczenia jedynie wyjątkowo może stanowić usprawiedliwioną podstawę kasacyjną, co ma miejsce, gdy skutek uchybienia wymaganiom stawianym uzasadnieniu, zaskarżone orzeczenie nie poddaje się kontroli kasacyjnej (zob. wyroki SN: z 7 października 2005 r., IV CK 122/05; z 28 listopada 2007 r., V CSK 288/07; z 21 lutego 2008 r., III CSK 264/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 118; z 2 czerwca 2011 r., I CSK 581/10; z 11 marca 2020 r., I CSK 585/18; z 24 września 2020 r., IV CSK 32/19). Rozpowszechnione, choć niepozbawione kontrowersji, jest także stanowisko, zgodnie z którym wady uzasadnienia z natury nie mogą mieć wpływu na treść rozstrzygnięcia, gdyż uzasadnienie jest sporządzane już po wydaniu orzeczenia (zob. np. wyroki SN

z 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003, nr 15, poz. 352, i z 27 czerwca 2001 r., II UKN 446/00, OSNP 2003, nr 7, poz. 182).

Sąd Najwyższy nie stwierdza, aby uzasadnienie zaskarżonego wyroku zostało sporządzony w sposób uniemożliwiający prześledzenie toku rozumowania Sądu. Skarżący formułuje bardzo szczegółowe wymagania co do tego, co w jego ocenie powinno znaleźć się w uzasadnieniu, wskazuje na rzekome niekonsekwencje terminologiczne, żąda, aby do każdej klauzuli umownej zawierającej odwołanie do kursu określonego w tabeli banku Sąd odnosił się osobno. Takie oczekiwania są zbyt daleko idące. Nie budzą wątpliwości przyczyny, dla których Sądy *meriti* przyjęły, że odwołania do kursów walut ustalanych jednostronnie przez bank, stanowią niedozwolone postanowienia umowne. Nie ulega również wątpliwości, dlaczego w ocenie Sądów powoduje to nieistnienie całego stosunku prawnego.

Bezzasadny w stopniu oczywistym był zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, co z góry wyklucza możliwość oparcia skargi kasacyjnej na wskazanej podstawie. Bliższa analiza tego zarzutu prowadzi zaś do wniosku, że w rzeczywistości skarżący nie tyle zarzuca przekroczenie granic swobody oceny dowodów, ile raczej wskazuje na dodatkowy, nieobjęty ustaleniami Sądów, fakt, który w jego ocenie ma prowadzić do wniosku, że zakwestionowane postanowienie umowne nie miały charakteru postanowień niedozwolonych. Tak sformułowany zarzut nie może zostać uznany za uzasadniony. Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) i nie może tych ustaleń uzupełniać, a kwestia, czy zakwestionowane postanowienia miały w rzeczywistości charakter klauzul abuzywnych, powinna zostać rozważona w ramach zarzutu naruszenia art. 385¹ § 1 k.c., a nie przepisów procesowych.

Skarżący podniósł aż 10 zarzutów naruszenia prawa materialnego, które w rzeczywistości koncentrują się wokół czterech kwestii:

1. uznania zakwestionowanych postanowień umownych za klauzule waloryzacyjne, a nie przeliczeniowe (zarzuty nr 1 i 2),
2. uznania postanowień za niedozwolone (zarzuty nr 3 i 4),

3. przyjęcia, że abuzywność postanowień prowadzi do nieistnienia stosunku prawnego (zarzuty nr 5, 6, 7, 8 i 9),
4. przyjęcia, że powodowie mają interes prawny w ustaleniu nieistnienia stosunku prawnego (zarzut nr 10).

Ad 1

Nie do końca jasny jest sens pierwszej grupy zarzutów, w ramach których skarżący twierdzi, że zakwestionowane postanowienia umowne miały charakter klauzul przeliczeniowych, a nie waloryzacyjnych. Wskazać należy, że zgodnie z ustaleniami Sądów wypłata i spłata kredytu miały następować w złotych, w związku z czym odwołanie do franka szwajcarskiego nie określało w rzeczywistości waluty świadczenia, a służyło jedynie waloryzacji. Kwestia, czy odpowiednie klauzule były klauzulami waloryzacyjnymi w rozumieniu art. 358¹ § 2 k.c., jak przyjął to Sąd pierwszej instancji, jest jednak złożona, gdyż w przepisie tym mowa o innym niż pieniądź mierniku wartości, a pieniądź obcy jest także pieniądzem. Zagadnienie to jest jednak pozbawione znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, a wskazana przez skarżącego kontrowersja wydaje się mieć charakter wyłącznie terminologiczny. Skarżący wskazuje wprawdzie, że uznanie odpowiednich postanowień umowy za klauzule przeliczeniowe, a nie waloryzacyjne, ma prowadzić do wniosku, iż nie zostaną one uznane za kształtujące główne świadczenia stron, jednak założenie to jest wątpliwe, a wynikające stąd konsekwencje nie przedstawiają się jasno.

W odniesieniu do tej ostatniej kwestii należy wskazać, że zgodnie z aktualnie dominującym orzecnictwem klauzule kształtujące mechanizm indeksacji w umowie kredytu indeksowanego określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22, i z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54). Wniosek ten tym bardziej należy odnieść do klauzul, na podstawie których następuje określenie wysokości świadczenia w umowach kredytu denominowanego (zob. wyroki SN: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21, i z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). Determinują one bowiem wprost wysokość kwoty kredytu w złotych, którą ma wypłacić bank, a także kwoty przypadającej do spłaty. Z takiej kwalifikacji

postanowień umowy nie wynikają jednak dalej idące skutki, gdyż zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. nawet postanowienia określające główne świadczenia stron podlegają kontroli od kątem abuzywności, jeżeli nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Ten ostatni przypadek niewątpliwie zachodzi w sprawie, co zdecydowało o uznaniu stosownych postanowień za abuzywne. Eliminacja abuzywnego postanowienia określającego świadczenie główne częściej prowadzić będzie do upadku umowy w całości niż eliminacja postanowienia niezwiązanego ze świadczeniem głównym, ale fakt ten sam w sobie nie ma przesądzającego znaczenia, jeżeli na podstawie pozostałych postanowień możliwe jest określenie praw i obowiązków stron.

Ad 2

Nietrafne są zarzuty skargi kasacyjnej, które zmierzają do wykazania, że postanowienia umowne określające kurs waluty stosowany przy wypłacie kredytu i spłacie poszczególnych rat nie były abuzywne. W ślad za wyrokiem Sądu Najwyższego z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, należy wskazać, że postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne, ponieważ pozostawiają pole do arbitralnego działania banku, a równocześnie obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem. W konsekwencji postanowienia umowy określające zarówno zasady przeliczenia na złote kwoty udzielonego kredytu przy jego wypłacie, jak i przeliczenia spłacanych rat, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 52; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22; z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22). Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku

na uzależnieniu wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku, przy czym dla tej oceny nie ma znaczenia, w jakim stopniu bank w rzeczywistości z tej swobody korzystał. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną nie dostrzega powodów, aby odstępować od tego ustalonego poglądu.

W związku z twierdzeniami skarżącego jedynie pomocniczo należy wskazać, że wnioskowi o abuzywności wskazanych postanowień nie sprzeciwia się uprawnienie banku do ustalania kursów walut i obowiązek ich ogłaszania przewidziany w art. 111 ust. 1 pkt 4 Prawa bankowego. Bankom niewątpliwie przysługuje wskazane uprawnienie, jak również prawo do przeprowadzania transakcji na podstawie ustalonych przez siebie kursów. Niedozwolony charakter zakwestionowanych postanowień polega jednak nie na samym zastosowaniu kursu banku, ale na tym, że kredytobiorcy musieli przystać na zastosowanie kursu, którego wysokości nie mogli poznać przed przystąpieniem do umowy, a który to kurs bank miał ustalić dopiero w przyszłości.

Za błędne należy również uznać twierdzenie skarżącego, zgodnie z którym kredytobiorcy od chwili zawarcia umowy mieli możliwość dokonywania spłaty kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Ustalenie takie nie zostało przyjęte przez Sąd drugiej instancji, który wskazał jedynie, że spłata mogła następować w walucie kredytu po wejściu w życie art. 69 ust. 3 Prawa bankowego. Co więcej również, nawet gdyby postanowienia dotyczącego przeliczenia waluty przy spłacie kredytu nie uznać za niedozwolone, nie wpływałoby to na ostateczne rozstrzygnięcie sprawy, gdyż wobec abuzywności sposobu ustalania kursu przy wypłacie kredytu, wniosek co do istnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytowej nie mógłby być inny.

Ad 3

Najwięcej zarzutów skarżącego wiąże się zakwestionowaniem wniosku, że niedozwolony charakter postanowień umowy skutkuje nieistnieniem stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytowej. W tym kontekście należy przypomnieć, że zgodnie z art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli postanowienie uznane za niedozwolone nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Przepis ten stanowi implementację art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG, zgodnie z którym państwa członkowskie Unii Europejskiej są zobowiązane zapewnić,

że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

Kwestia, czy wynikające z przywołanych przepisów dążenie do utrzymania umowy w mocy może prowadzić do wniosku, iż umowa kredytu indeksowanego pozostaje w mocy po wyeliminowaniu z niej mechanizmu indeksacji, nie jest jednolicie oceniana w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W niniejszej sprawie mamy jednak do czynienia z inną sytuacją, ponieważ umowa jest umową kredytu denominowanego, w której określono kwotę kredytu w walucie obcej i przewidziano jednocześnie, że wypłata powinna nastąpić w złotych. Eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, że nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie.

W powyższym kontekście niezrozumiałe i bezzasadne jest stanowisko skarżącego, zgodnie z którym oceny, czy umowa może obowiązywać po eliminacji z niej postanowień abuzywnych, należy dokonać według stanu z chwili wszczęcia sporu, ewentualnie z chwili wyrokowania. Jeżeli w chwili zawarcia umowy nie jest możliwe stwierdzenie, na czym polegają prawa i obowiązki stron, umowę trzeba uznać za niezawartą i trudno przyjąć, aby stan ten mógł w jakikolwiek sposób zmienić się z upływem czasu. Oczywiście nieuzasadnione jest w tym kontekście stanowisko skarżącego, zgodnie z którym po usunięciu z umowy abuzywnych klauzul przeliczeniowych kredytobiorcy powinni spłacać kredyt bezpośrednio w walucie obcej. Podstawą dla takiego stanowiska wydaje się błędne założenie, zgodnie z którym zawarta została ważna umowa kredytowa i bank wypłacił kwotę kredytu zgodnie z umową.

Jak wynika z dominującego orzecznictwa Sądu Najwyższego odnoszącego się do postanowień niedozwolonych stosowanych w umowach kredytu denominowanego i indeksowanego, do umowy nie może mieć zastosowania art. 358 § 2 k.c. (zob. wyroki: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 1200/22;

z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1334/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22, i z 5 kwietnia 2023 r., II CSKP 1477/22).

Wskazany przepis w aktualnym brzmieniu wszedł w życie dopiero 24 stycznia 2009 r., w związku z czym nie mógł być miarodajny do określenia treści zobowiązania wynikającego z umowy kredytowej zawartej przed tym dniem. Nie zmienia tego wniosku postulowane w skardze kasacyjnej uznanie umowy kredytu za kreującą zobowiązanie ciągłe i przyjęcie na podstawie ogólnych reguł prawa międzyczasowego, że do takiego zobowiązania powinny mieć bezpośrednie zastosowanie przepisy wchodzące w życie w czasie trwania stosunku prawnego. Rzecz w tym, że art. 358 § 2 k.c. w nowej redakcji mógłby potencjalnie znajdować zastosowanie wyłącznie do stosunków ciągłych istniejących w chwili jego wejścia w życie. To zaś wymagałoby uznania, że stosunek prawny wynikający z umowy kredytowej rzeczywiście powstał, co należy jednak ocenić według stanu prawnego istniejącego w chwili zawarcia umowy. Przyjęcie, że umowa kredytowa była nieważna lub bezskuteczna z powodu niemożności ustalenia wiążącego kursu waluty obcej w chwili jej zawarcia, oznacza, że stosunek prawny nigdy nie powstał, w związku z czym nie ma przedmiotu, do którego dałoby się zastosować wymieniony przepis.

Co więcej, zastosowanie art. 358 § 2 k.c. jako przepisu dyspozytywnego określającego wiążący kurs waluty obcej jest niemożliwe także z innego powodu. Przepis ten nie funkcjonuje jako całkowicie samodzielna jednostka redakcyjna, stąd jego rzeczywiste znaczenie należy odczytywać łącznie z art. 358 § 1 k.c., który stanowi, że „[j]eżeli przedmiotem zobowiązania podlegającego wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej”. Zastosowanie art. 358 § 2 k.c. w kontekście § 1 tego przepisu jest więc wprost odniesione wyłącznie do przypadków, w których „przedmiotem zobowiązania” jest określona suma pieniężna wyrażona w walucie obcej. Podstawową założoną sytuacją jest w tym przypadku obowiązek spełnienia świadczenia bezpośrednio w walucie obcej, natomiast art. 358 § 1 k.c. przewiduje dla dłużnika upoważnienie przemienne zezwalające na spełnienie świadczenia także

w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie lub czynność prawna sprzeciwiają się takiej możliwości. W przypadku umowy będącej przedmiotem niniejszego postępowania sytuacja jest inna. Spełnienie przez bank świadczenia w walucie obcej było od samego początku wykluczone, a kwota kredytu mogła zostać wypłacona wyłącznie w złotych.

Ad 4

Bezzasadny jest również zarzut, w ramach którego skarżący zakwestionował interes prawny powodów w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego. Interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. występuje w razie niepewności co do istnienia lub treści stosunku prawnego między stronami, której nie można w całości usunąć, rozstrzygając w przedmiocie roszczenia o spełnienie świadczenia. Zgodnie z ustaleniami poczynionymi w sprawie, w razie przyjęcia, że umowa kredytowa wiązała strony, należałoby uznać, że powodowie nie zwrócili jeszcze całości zaciągniętego kredytu. Sprawia to, że ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytowej może być istotne zarówno dla wyjaśnienia statusu dokonywanych przez powodów spłat, jak i statusu hipotetycznego roszczenia banku o zwrot pozostałej części niespłaconego kredytu. Pogląd, że kredytobiorca, mimo dochodzenia od banku roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia, ma również interes prawny w ustaleniu braku związania umową kredytu, jeżeli umowa nie została jeszcze w całości wykonana, jest powszechnie przyjmowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44; z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 51, oraz z 22 lutego 2023 r., II CSKP 1057/22).

Z tych przyczyn skarga kasacyjna w części, w której nie została odrzucona, podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 i art. 108 § 1 k.p.c. Kwota zwrotu kosztów jest równa wynagrodzeniu adwokata wynikającemu z § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 6 oraz § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

(E.M.)

[ms]